

ממשיכה הברייתא ומבארת את הדין במי שהוא בקי בכיווני רוחות
השמים: אם היה עומד בתפילה בהוציא לארץ, יכוין את לבו כנגד
ארץ ישראל, שנאמר (שם פ ח מד) 'והתפללו אליו דרך ארצם'. היה
עומד בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים, שנאמר (שם פ ח מד)
'והתפללו אל ה' דרך העיר - פונים לצד ירושלים אשר בהתה'.
היה עומד בירושלים, יכוין את לבו כנגד בית המקדש, שנאמר
(דברי הימים ב' ו' לב) 'והתפללו אל הבית הזה'. היה עומד בבית
המקדש, יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים, שנאמר (מלכים
א' ח לה) 'והתפללו אל המקום הזה'. היה עומד בבית קדשי הקדשים
יכוין את לבו כנגד (בית) הכפורת שבקודש הקדשים. היה עומד
מאחורי בית הכפורת - בית קדשי הקדשים, יראה עצמו כאילו
הוא עומד לפני הכפורת.
נמצא שהעומד במוצה - ממזרח לבית המקדש, מחזיר פניו
למערב, והיינו לכיוון בית המקדש, העומד במערב - ממערב לבית
המקדש, מחזיר פניו למזרח, העומד בדרום, מחזיר פניו לצפון,
והעומד בצפון, מחזיר פניו לדרום, נמצאו כל ישראל בכל מקום
שהם, מכוונים את לבם בתפילתם למקום אהר.
אמר רבי אבהו, ואיתמא - ויש אומרים שאמר זאת רבי אבהו,
מאי קראה - היכן נרמז דין זה בכתוב. שנאמר (שיר השירים ד ו)
'כמגדל דויד צוארה, בניו לתלפיות', ויש לדרוש שסוק זה לגבי בית
המקדש, 'לתפיות' היינו תל - [הר] שכל פיות פונים בו - פונים אליו
בתפילתם. הרי שיש לפנות בשעת התפילה לצד בית המקדש.
הגמרא מבארת דין המשכים ויוצא לדרך קודם שהאיר היום: אבות
דשמואל - אביו של שמואל ולוי, כי הוה בעו למיפק לאורחא -
כאשר היו רוצים לצאת לדרך, הוה מקדמי ומצלי - היו מקדימים
ומתפללים קודם שהאיר היום, ואחר כך יוצאים לדרך, וכי הוה מטי
- וכשהיה מגיע זמן קריאת שמע, קרו אותה.
מבררת הגמרא: כמאן - כדעת מי סברו כשהגוהו כן. מבארת הגמרא:
כי האי תנא דתניא - כתנא זה שנהגה ברייתא, השכים כדי לצאת
לדרך ברגליו, מביאין לו קודם שיוצא שופר ותוקע בו, ולכל
ומנגעע אותו, מגילה וקורא בה - וקורא אותה, ומתפלל קודם
שיוצא, וכשגיע זמן קריאת שמע קורא אותה. וכן אם השכים כדי
לישב בקרון או בספינה שאינו יכול להתפלל בהם אלא כשהוא
יושב, מתפלל קודם שיוצא, וכשגיע זמן קריאת שמע קורא אותה.
רבי שמעון בן אלעזר אומר, בין כך ובין כך - בין אם יוצא לדרך
ברגליו, ובין אם יוצא לדרך בקרון או בספינה, אינו מקדים להתפלל
קודם שיוצא, אלא קורא קריאת שמע ומתפלל - ימתין עד שגיע
זמן קריאת שמע בעודו בדרך, יקראנה ואחר כך יתפלל, כדי שייסמוך
גאולה שבברכות קריאת שמע לתפלה, ואם יתפלל קודם שיוצא,
נמצא שאינו סומך גאולה לתפילה.
הגמרא מבארת את מחלוקתם. שואלת הגמרא: כמאי קמיפלגי -
המו יסוד מחלוקתם של חכמים ורבי שמעון בן אלעזר. משיבה
הגמרא: מר סבר - חכמים סברו, שתפלה מעומד עדיף יותר
מלסמוך גאולה לתפילה, מפני שכך יכול לכוין את ליבו טוב יותר
מבמהלך, ולכן נקטו שיש להקדים ולהתפלל בביתו במעומד קודם
שיוצא, ולא להתפלל כשהוא מהלך בדרך, או כשהוא יושב בקרון
או בספינה, אף שמחמת כן אינו סומך גאולה לתפילה. ומר - ורבי
שמעון בן אלעזר סבר, דמסקה - שלסמוך גאולה לתפלה עדיף
יותר מתפילה מעומד, ולכן נקט שיש להתפלל בדרך כשהוא מהלך,
או כשהוא יושב בקרון או בספינה, ולסמוך גאולה לתפילה.
הגמרא מביאה מנהגים שונים בענין זה: מרימר ומר זוטרא שהיו
דרשנים במקומותיהם, היו מכנפי בי עשרה בשבתא דרגלא - היו
אוספים עשרה אנשים בשבתות שוקדים הרגלים שדורשים בהם בבית
המדרש, ומצלו, והדר נפקי לפרקא - והיו מתפללים תחילה, ורק
לאחר מכן היו הולכים לדרוש את משנתם.
רב אשי שהיה ראש ישיבה במתא מחסיא, מצלי ביה צבנרא
ביחיד מיושב - היה מתפלל ביחידות בשעה שהציבור פרשו
להתפלל אחד אחד, כי הוה אתי לביתיה - כשהגיע לביתו לאחד

לישתף איניש נפשיה ביה צבנרא - יכול אדם עצמו יחד עם
הציבור, ויתפלל בלשון רבים, מפני שמתוך כך תפילתו נשמעת.
שואלת הגמרא: היכי נימא - איך יאמר את נוסח התפילה בלשון
רבים. משיבה הגמרא: 'הי רצון מלפניך ה' אלהינו שתוליכנו
לשלום' וכו'.
הגמרא מבארת את דיני תפילת הדרך. שואלת הגמרא: אימת מצלי
- מתי יש להתפלל תפילת הדרך. משיבה הגמרא: אמר רבי יעקב,
אמר רב חסדא, משעה שמהלך בדרך - החל משעה שיצא לדרך.
שואלת הגמרא: עד כמה - עד איזה מרחק מתחילת הדרך יכול
להתפלל תפילת הדרך. משיבה הגמרא: אמר רבי יעקב, אמר רב
חסדא, עד פרסה.
שואלת הגמרא: והיכי מצלי לה - ואיך מתפלל את תפילת הדרך.
משיבה הגמרא: רב חסדא אמר, יש להתפלל אותה כשהוא מעומד,
רב ששת אמר, אפשר להתפלל אותה אפילו כשהוא מהלך.
הגמרא מביאה מעשה ברב חסדא ורב ששת לגבי צורת התפילה: רב
חסדא ורב ששת הוו קאזלי באורחא - היו הולכים בדרך, קם רב
חסדא וקא מצלי - נעמד רב חסדא והתפלל תפילת הדרך כשהוא
מעומד, כשיטתו. אמר ליה רב ששת לשמעיה - שאל רב ששת
[שהיה עירו] את שמשו, מאי קא עבד - מה עושה רב חסדא. אמר
ליה, קאי ומצלי - עומד ומתפלל תפילת הדרך. אמר ליה רב ששת,
אוקמן נמי לרדי ומצלי - העמד גם אותי ואתפלל תפילת הדרך
בעמידה, מפני שנאמר 'מהיות טוב אל תקרא רע' - מאחר שיש
ביכולתך לעשות מצוה מן המובחר, עשה כן ולא תהיה נקרא איש
רע. ואם כן, הואיל ואני יכול לעמוד ולהתפלל, שהרי חברי ההולכים
עימי עומדים, אתפלל מעומד ולא אקרא רע ללכת ולהתפלל, אף על
פי שמתר לעשות כן.
לאחר שהתבאר דיני תפילת 'הבינו' (לעיל בט) ודיני תפילה קצרה
(לעיל בט), הגמרא מבארת את ההבדלים ביניהם. שואלת הגמרא: מאי
איבא - איזה הבדל יש בין תפילת 'הבינו' לתפילה קצרה. משיבה
הגמרא: בתפילת 'הבינו' בעי לצלוני תלת קמיתא ותלת
בתרייתא - צריך להתפלל שלש ברכות ראשונות ושלש ברכות
אחרונות, וכי מטי לביתיה לא בעי למהדר לצלוני - וכאשר מגיע
לביתו אינו צריך לחזור ולהתפלל תפילה שלמה. אבל בתפילה
קצרה לא בעי לצלוני לא תלת קמיתא ולא תלת בתרייתא - לא
צריך להתפלל לא שלש ברכות ראשונות ולא שלש ברכות
אחרונות, וכי מטי לביתיה בעי למהדר לצלוני - וכאשר מגיע
לביתו צריך לחזור ולהתפלל תפילה שלמה, לפי שלא התפלל כלום
מתפילת שמונה עשרה. מוסיפה הגמרא הבדל נוסף: (והלכתא) את
תפילת 'הבינו' יש להתפלל רק כשהוא מעומד, ואילו תפילה קצרה
אפשר להתפלל בין מעומד בין מהלך.
הגמרא מבארת את אופן תפילת שמונה עשרה לגבי רוכב על
החמור. שנינו במשנה: היה רוכב על החמור וכו', ירד ויתפלל, ואם
אינו יכול לירד יחזיר את פניו.
תנו רבנן, היה רוכב על החמור והגיע זמן תפלה, אם יש לו מי
שיאחו את החמור, ירד למטה מהחמור ויתפלל, ואם לאו, ישב
במקומו על החמור ויתפלל. רבי אומר, בין כך ובין כך - בין אם
יש מי שיאחו את החמור, ובין אם אין מי שיאחו את החמור, ישב
במקומו על החמור ויתפלל, לפי שאם ירד מהחמור אין דעתו
מיושבת עליו, מחמת שמתעכב בדרך.
הגמרא מביאה פסק הלכה בענין זה: אמר רבא, ואיתמא רבי
יהושע בן לוי, הלכה כרבי, ואף אם יש מי שיאחו את החמור, לא
ירד מהחמור.
שנינו במשנה: שמי שאינו יכול לרדת מהחמור יש לו להחזיר את פניו
כנגד ירושלים. הגמרא מביאה ברייתא המבארת לאיזה כיוון יש
להתפלל כשעומד במקומות שונים: תנו רבנן, סומא - עיור, ומי
שאינו יכול לכיוון את הרוחות - ומי שאינו בקי בכיווני רוחות השמים,
ולא יודע לכיוון את פניו כנגד ארץ ישראל, יכוין לבו כנגד אביו
שבשמים, שנאמר בתפילת שלמה (מלכים א' ח מד) 'והתפללו אל ה'.

1 הדרשה, הָרַר וּמְצַלִּי – חזר והתפלל מְעוּמָד, כדי לכיין את ליבו.
 2 אָמְרִי לִיָּה רַבָּנָן, וְלַעֲבִיד מֶר – וינהג הרב בְּמַרְיָמָה וּמֶר זוּמְרָא שהיו
 3 מתפללים בביתם קודם השיעור, ולא יהיה צריך להתפלל שתי
 4 תפילות. אָמַר לָהּ רַב אֲשֵׁי, מְרִיחָא לִי מְלֶתָא – טורח לי הדבר
 5 להגיע לבית המדרש רק לאחר שאתפלל.
 6 אמרו לו חכמים, וְלַעֲבִיד מֶר בְּאִבּוּהִי דְשְׂמוּאֵל וְלִנְיִי שהקדימו
 7 להתפלל לפני זמן קריאת שמע, ויתפלל בעלות השחר, ויוכל להגיע
 8 מוקדם לבית המדרש לאחר התפילה. אָמַר לָהּ, לֹא תִזְנֵנָא לָהּ
 9 לְרַבָּנָן קְשִׁישֵׁי מִיַּנְיָ דְעַבְדֵי הָבֵי – לא ראיתי חכמים זקנים מאיתנו
 10 שנהגו כך והקדימו תפילה לקריאת שמע, ולכן איני נוהג כך.

משנה

11
 12 המשנה מביאה מחלוקת האם תפילת מוסף נוהגת רק בציבור או גם
 13 ביחיד: רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר, אֵין תְּפִלַּת הַמוֹסֵפִין נוֹהֶגֶת אֲלָא
 14 בְּחֻבְרַת הָעִיר, כלומר שלא תיקנו להתפלל תפילת
 15 מוסף אלא רק בציבור של עשרה אנשים, אבל יחיד לא יתפלל לבדו
 16 תפילה זו. וְחַכְמַיִם חוֹלְקִים וְאוֹמְרִים שתפילת מוסף נוהגת בין בְּחֻבְרַת
 17 עִיר ובין שְׂלָא בְּחֻבְרַת עִיר, וגם יחיד מתפלל תפילת מוסף.
 18 המשנה מביאה דעה נוספת בשיטת רבי אלעזר בן עזריה: רַבִּי יְהוּדָה
 19 אָמַר מִשְׁמֹ – בשמו של רבי אלעזר בן עזריה, כָּל מְקוֹם שֵׁישׁ שָׁם
 20 חָבֵר עִיר – ציבור שמתפללים מוסף, יְחִיד פְּטוּר מִתְּפִלַּת הַמוֹסֵפִין.

גמרא

21
 22 שנינו במשנה שתנא קמא ורבי יהודה נחלקו מה היא דעת רבי
 23 אלעזר בן עזריה בענין תפילת מוסף ביחיד, הגמרא מבררת מה
 24 ההבדל ביניהם. שואלת הגמרא: שיטת רַבִּי יְהוּדָה הֵינְנו שיטת תַּנְיָא
 25 קַמָּא, שהלא שניהם אמרו שדעתו של רבי אלעזר בן עזריה היא,
 26 שיחיד אינו מתפלל תפילת מוסף. משיבה הגמרא: אֵיכָא בְּיַנְיָהּ,
 27 באופן שיש יְחִיד שְׂלָא בְּחֻבְרַת עִיר – יחיד שדר בעיר שאין שם ציבור
 28 של עשרה שמתפללים מוסף, דַּתְנָא קַמָּא סָבֵר, שגם באופן זה לדעת
 29 רבי אלעזר בן עזריה היחיד פְּטוּר מתפילת מוסף, כיון שתפילת מוסף
 30 כלל לא נתקנה ליחיד אלא לציבור, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבֵר, שבאופן זה
 31 מודה רבי אלעזר בן עזריה שהיחיד חַיִּיב להתפלל מוסף, משום שלא
 32 פטר רבי אלעזר בן עזריה את היחיד אלא במקום שיש עשרה
 33 מתפללים, שאז תפילת השליח ציבור [כשמתפלל בקול רם] פוטרתו
 34 מלהתפלל בעצמו. אבל כשאין בעיר ציבור שמתפללים, ואין שליח
 35 ציבור שמתפלל ומוציא את היחיד, חייב היחיד להתפלל בעצמו
 36 תפילת מוסף.
 37 הגמרא מביאה פסק הלכה: אָמַר רַב הוּנָא בְּרַ חִינְנָא, אָמַר רַב חֵינָא
 38 בְּרַ רַב, הֲלָכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׂאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה,
 39 שכשאין ציבור שמתפללים מוסף, היחיד חייב להתפלל. אָמַר לִיָּה
 40 רַב חֵינָא בְּרַ אֲבִין לְרַב הוּנָא בְּרַ חִינְנָא, שְׂפִיר קְאָמְרַת – טוב אמרת
 41 שכך היא ההלכה, שהרי כך מוכח ממה דָּאָמַר שְׂמוּאֵל, מִיַּמִּי לֹא
 42 מְצַלִּינָא צְלוֹתָא דְמוֹסֵפִין בְּיַחֲדִי

הראשונה לא הזכרת בתפילתך את ראש חודש ושכחת לומר 'יעלה
 ויבא', וְהִתְנַיָּא לגבי מי שהתפלל בראש חודש וּפְעָה וְלֹא הִזְכִּיר
 בתפילתו את ההזכרה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ 'יעלה ויבא', אם היה זה
 בתפילת ערבית, אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ – אין צריך לחזור ולהתפלל,
 מִפְּנֵי שְׂכִיבֹל לְאוֹמְרָה – את ההוספה 'יעלה ויבא', בְּשַׁחְרִית, ואם
 שכח להזכיר יעלה ויבא בתפילת שַׁחְרִית, אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי
 שְׂכִיבֹל לְאוֹמְרָה בְּמוֹסְפִין – שעתיד להזכיר את ראש חודש בתפילת
 מוסף. ואם שכח בְּמוֹסְפִין, כלומר שבמקום לומר את הנוסח של
 מוסף אמר 'אתה חונן וכו', גם אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂכִיבֹל
 לְאוֹמְרָה, בְּמִנְחָה. ואם כן אי אפשר לומר שהטעם שחזרת על
 תפילתך הוא משום ששכחת לומר יעלה ויבא בשחרית, שהרי
 התבאר כברייתא שאין צריך לחזור.
 רבי חייה בר אבא מסביר מדוע חזר על תפילתו: אָמַר לִיה רבי חייה
 בר אבא לרבי זירא, לֹא אִיתְמַר עָלָה – על הברייתא הזו, אָמַר רַבִּי
 יוֹחָנָן, בְּצַבּוּר שָׁנוּ – שדין זה הוא רק כשמתפלל בציבור, שכיון
 ששומע את השליח הציבור חוזר על התפילה, יוצא בכך ידי חובתו,
 אבל כשמתפלל ביחידות צריך לחזור. וזו הסיבה שהתפללתי שוב
 תפילת שחרית, משום שתפילתי היתה ביחידות, ובפעם הראשונה
 שכחתי לומר 'יעלה ויבא'.
 הגמרא מבררת לענין מי שהוצרך לחזור ולהתפלל, כמה יש להמתין
 בין התפילות: בְּמָה יִשְׁתָּה בין תְּפִלָּה אחת לַתְּפִלָּה שנייה. מביאה
 הגמרא שנחלקו בדבר זה רַב הוֹנָא וְרַב חֲסֵדָא, הוּא אָמַר, שימתין
 עד כְּדִי שֶׁתִּתְחַזְּנוּ דַּעְתּוֹ עָלָיו – שתהא דעתו מיושבת ויוכל להתחנן
 לפני ה' בתפילתו השנייה, וְחַד אָמַר, שימתין עד כְּדִי שֶׁתִּתְחַזְּלוּ
 דַּעְתּוֹ עָלָיו – שתתיישב דעתו ויוכל לחלות פני ה' בתפילתו השנייה.
 הגמרא מביאה לימוד לכול שיטה: מֵאַן דְאָמַר שהשיעור הוא כְּדִי
 שֶׁתִּתְחַזְּנוּ דַּעְתּוֹ עָלָיו, למד זאת מִדְּבַרְתִּיב (דברים כג) שכשמשא סיפר
 לעם ישראל על תפילותיו שזוכה להכנס לארץ ישראל, אמר
 'וְאִתְחַזְּנוּ אֵל ה' שהוא לשון תחינה. וּמֵאַן דְאָמַר שהשיעור הוא כְּדִי
 שֶׁתִּתְחַזְּלוּ דַּעְתּוֹ עָלָיו, למד זאת מִדְּבַרְתִּיב (שמות לב יא) לענין תפילת
 משה לאחר חטא העגל, וְיִחַל מִשָּׁה' שהוא לשון חילוי.
 דין מי שטעה בערבית של ראש חודש: אָמַר רַב עֲנַן אָמַר רַב, מי
 שהתפלל בראש חודש וּפְעָה וְלֹא הִזְכִּיר את ההוספה שֶׁל רֹאשׁ
 חֹדֶשׁ 'יעלה ויבא' בתפילת ערבית, אִין מְחֻזְרִין אוֹתוֹ – אינו צריך
 לחזור ולהתפלל שנית, לְפִי שְׂאֵין בֵּית דִּין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא
 בְּיוֹם – שבזמן שבית דין קידשו את החודש על פי הראיה, לא היו
 מקדשים בלילה אלא רק ביום, וכיון שכן, לכן גם אין להקפיד אם לא
 הזכיר בו את ראש חודש.
 הגמרא מבררת מתי נוהג דינו של רב: אָמַר אַמִּיר, מִסְתַּבְּרָא
 מִילְתָא דְרַב – מסתבר שדינו של רב נאמר רק בַּחֹדֶשׁ מְלֵא –
 כשהחודש שעבר היה מלא, דהיינו שהיו בו שלשים יום, וכעת יש
 שני ימים ראש חודש ויום השלשים של החודש שעבר ויום הראשון
 של החודש שנכנסו, שלכן אם שכח בערבית של היום הראשון אינו
 חוזר, שהרי יזכיר בערבית של מחר שהוא העיקר. אֲבָל בַּחֹדֶשׁ חָסֵר
 – שהחודש שעבר היה חסר, דהיינו שהיו בו רק עשרים ותשעה יום,
 וכעת יש רק יום אחד שהוא ראש חודש [היום הראשון של החודש
 שנכנס], אם שכח להזכיר בערבית, מְחֻזְרִין אוֹתוֹ, שאם לא יחזור
 נמצא שכלל לא יזכיר יעלה ויבא בערבית של ראש חודש זה.
 אָמַר לִיה רַב אַשִּׁי לְאַמִּיר, מְקַדְּשֵׁי רַב מְעַמָּא קְאָמַר – הרי רב אמר
 טעם לדינו [משום שאין מקדשים את החודש בלילה], ולפי טעמו מה
 לִי חָסֵר וְמָה לִי מְלֵא, שהרי הטעם שייך בשניהם, שהלילה אינו זמן
 הראוי לקדש בו את החודש, וממילא אינו חשוב כל כך שמי ששכח
 בו יצטרך לחזור. מסיקה הגמרא: אֶלָּא לֹא שָׁנוּ, אין הדין שונה, ובין
 בחודש מלא ובין בחודש חסר, אם שכח יעלה ויבא בערבית אינו
 חוזר.

הדרן עלך תפלת השחר

בְּהִתְרַדְּעָא – מימי לא אירע לי שהתפללתי מוסף ביחידות בנהרדעא,
 משום שיש שם ציבור [–חבר עיר], והשליח ציבור פטרני, לְבַר
 מַהְהוּא יוֹמָא דְאִתָּא פּוֹלְמוֹסָא דְמַלְכָא לְמַתָּא, וְאִמְרִידוּ רַבְּנֵי וְלֹא
 צָלוּ – חוץ מאותו יום שבאו חילותיו של המלך לעיר, ומחמת כן
 הוטרדו החכמים ולא התפללו מוסף, וְצָלוּ לִי [–והתפללתי] בְּיָחִיד,
 וְהוּא יְחִיד [–והייתי] יְחִיד שְׁלֵא בְּחֶבְרָ עִיר, שחייב להתפלל בעצמו.
 וממה ששמואל נהג כך, מוכח שסבר שהלכה כרבי יהודה בשם רבי
 אלעזר בן עזריה, שיחיד שלא בחבר עיר חייב להתפלל מוסף.
 דעת רבי ינאי שאין הלכה כרבי יהודה: יְתִיב רַבִּי חֲנִינָא המכונה
 'קָרָא' – בעל מקרא, קָמִיָּה דְרַבִּי יְנָאי, וְיִתְיָב וְקָאָמַר, הֲלָכָה בְּרַבִּי
 יְהוּדָה שְׂאָמַר מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, שכשאין ציבור
 שמתפללים מוסף, היחיד חייב להתפלל. אָמַר לִיה רבי ינאי לרבי
 חנינא, פּוֹק קָרָא קְרָאָד לְבָרָא – צא ותקרא את מקראיך שאתה
 רגיל לקרות, בחוץ, ואל תאמר בבית המדרש הלכות שאינן נכונות,
 משום שהאמת היא דְאִין הֲלָכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׂאָמַר מְשׁוּם רַבִּי
 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה.
 מדברי רבי ינאי שאין הלכה כדברי רבי יהודה, עדיין אין ראייה האם
 סבר שהלכה כותנא קמא בדעת רבי אלעזר בן עזריה, או כחכמים
 במשנה. עתה הגמרא מוכיחה שסבר כחכמים שגם בחבר עיר היחיד
 מתפלל מוסף: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲנִי רְאִיתִי אֶת רַבִּי יְנָאי, דְצָלוּ וְהָדַר
 צָלוּ – שהתפלל ולאחר מכן חזר והתפלל שוב, ותפילותיו היו
 ביחידות. ובודאי שהיו אלה תפילות שחרית ומוסף, ומוכח שרבי ינאי
 סבר שאפשר להתפלל מוסף ביחידות, וכדעת חכמים במשנה.
 הגמרא מנסה לדחות את ההוכחה: אָמַר לִיה רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי יוֹרָא,
 וְדִילְמָא שתי התפילות היו של שחרית, והטעם שהתפלל פעמיים,
 משום דְמַעֲיַקְרָא לֹא בּוֹנוּ דַּעְתִּיה וְלִכְסוּף בּוֹנוּ דַּעְתִּיה – שבפעם
 הראשונה שהתפלל, לא כיון דעתו בברכת אבות, ולכן הוצרך לחזור
 ולהתפלל. ואם כן אין להוכיח מזה שרבי ינאי סבר כחכמים.
 הגמרא חוזרת ומקיימת את ההוכחה: אָמַר לִיה רבי זירא לרבי
 ירמיה, הוּא מֵאַן נִבְרָא רַבָּא דְקַמְסְחִיר עָלֵיהּ – ראה מי האדם החשוב
 שמעיד על מעשה זה, הלא הוא רבי יוחנן, ובודאי דקדק היטב בדבר
 שהתפילה השנייה היתה מוסף, ומוכח שרבי ינאי סבר כחכמים
 שאפשר להתפלל מוסף ביחידות.
 הגמרא מביאה עוד אמוראים שסברו כחכמים. מספרת הגמרא: רַבִּי
 אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי, אָף עַל גַּב דְהוּוּ לְהוּ תְלִיסַר בִּי בְּנִישְׁתָּא בְּמִטְבְּרִיא
 – אף על פי שהיה להם שלשה עשר בתי כנסיות בעיר טבריה
 שהתפללו בהם בציבור, לֹא הוּוּ מְצִלוּ אֶלָּא בִּינֵי עַמּוּדֵי הִיבָא דְהוּוּ
 גְרָבִי – לא היו מתפללים בהם, אלא התפללו ביחידות בין עמודי בית
 המדרש היכן שהיו לומדים תורה, ואף את תפילת מוסף התפללו שם.
 ומוכח שאף במקום שיש ציבור, היחיד מתפלל מוסף וכדעת חכמים
 במשנתנו.
 הגמרא מבריעה את ההלכה: אִיתְמַר, רַב יִצְחָק בְּרַב אַבְדִּימִי מְשׁוּם
 רַבִּינוּ [–רב] אָמַר, הֲלָכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה שְׂאָמַר מְשׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 עֲזַרְיָה שיחיד בחבר עיר אינו יכול להתפלל מוסף.
 הגמרא מביאה עוד מעשה באמורא שהתפלל חוזר והתפלל: רַבִּי
 חִיָּיא בְּרַב אַבָּא, בראש חודש אחר, צָלוּ וְהָדַר צָלוּ – התפלל ולאחר
 מכן חזר והתפלל שוב.
 הגמרא מבררת מדוע עשה כן: אָמַר לִיה רַבִּי זִירָא לרבי חייה בר
 אבא, מֵאַן מְעַמָּא עֲבִיד מַר הָכִי – מה הטעם שעשית כך, אִילְיָמָא
 מְשׁוּם דְלֹא בּוֹנוּ מַר דַּעְתִּיה – אם הסיבה היא שבתפילה הראשונה
 לא כיוונת את דעתך היטב, וְהָאִמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְעוֹלָם יְמוּד אֲדָם
 אֶת עַצְמוֹ בכל פעם כשאל להתפלל אם הוא יִכְוִן לְכּוֹנֵן אֶת לְבוֹ
 בתפילה או לא, ורק אם הוא סבור שיכול, שִׁיתְפַּלֵּל, וְאִם לֹא, אֵל
 יִתְפַּלֵּל. וכיון שעמדת להתפלל, בודאי שיערת שתוכל להתפלל
 בכוונה, ואם כן אין לומר שחזרת מחמת שבפעם הראשונה לא
 כיוונת.
 אֶלָּא אולי הסיבה היא, דְלֹא אֲדַבֵּר מַר דְרִישׁ יְרֵמָה שבפעם

